

Kirja-arviot

Rasminvastainen kokoomateos haastaa tieteen konventioita

Rasismi, valta ja vastarinta. Toim. Suvi Keskinen, Minna Seikkula & Faith Mkwesha. Gaudeamus. 287 s.

Tutkijoiden ja kansalaisaktivistien kirjoittaman teoksen toimittajat ovat kokeneita etnisyyden ja rodun tutkijoita. Heidän kokoamansa artikkelit käsittelevät rasmin määrittelyä ja historiaa, kokemuksia rasismista sekä rasmin vastaista työtä. Kirjan esittelyssä kerrotaan, että rasmin pitkä historia Suomessa on jäänyt vähälle huomiolle. Kirja ”kyseenalaistaa suomalaisuuden rodullistavat määrittelyt ja historiattoman ymmärryksen rasismista”.

Kirja on tieteellisesti vertaisarvioitu, mutta suurin osa kirjan artikkeleista on ei-tieteellisiä, aktivistien kirjoittamia henkilökohtaisia kuvauksia ja muita akateemisista konventioista poikkeavia tekstejä. Kaksi erikoisinta tekstiä lienevät kirjan ensimmäinen luku, joka on

litteraatio 16 henkilön chat-keskustelusta ja viimeinen luku, joka on runo otsikolla ”Let there be light”. Tekijöiden tarkoitus onkin ”tuoda näkyväksi erilaisia tiedonmuodostuksen tapoja ja tietämisen paikkoja” (s. 16–17), mikä on tavanomaista rasminvastaisessa ja dekoloniaalisessa tutkimuksessa. Aktivistien puheenvuorot ovatkin kiinnostavia ikkunoita siihen, mitä ihmiset ajattelevat ja tuntevat silloin, kun eivät koe kuuluvansa ”valkoiseen valtaväestöön”.

Kirjan tieteellinen anti, johon keskityn tässä arviossa, alkaa teoreettisella rasmin, valkoisuuden ja koloniaalisuuden ilmiöiden ja terminologian sekä niiden oppihistorian käsittelyllä (Suvi Keskinen, Faith Mkwesha & Minna Seikkula). Rodun ja rodullistamisen käsitteiden käyttöä perustellaan laajasti ja melko monimutkaisesti. Tulkitsen perustelujen ytimeksi sen, että vaikka käsitteet eivät kirjaimellisesti ilmenisikään suomen kielessä tai ajattelussa, ne ovat silti tärkeitä työkaluja tutkijalle, eräänlaisia ajattelun, tekojen ja yhteiskuntarakenteiden tulkinta- ja toimintakehyksiä. Siksi on mielekästä käyttää

vaikkapa rodullistamisen käsitettä analyysissä, vaikka rotu-termiä ei tutkittavassa aineistossa käytettäisikään.

Kirjan toinen tieteellinen artikkeli (Suvi Keskinen) luo kirjallisuuskatsauksen Suomen historiassa ilmenneeseen kolonialismiin ja rasismiin. Kolmas tieteellinen artikkeli (Johanna Leinonen & Saara Pellander) on empiirinen analyysi ylirajaisten parisuhteiden rodullistavasta käsittelystä *Anna-* ja *Hymy-*lehtien artikkeleissa vuosina 1982–2000. Neljäs tieteellinen artikkeli (Leonardo Custódio & Monica Gathuo) on kuvaus, joka käsittelee tutkijoiden ja aktivistien yhteistyötä antirasistisissa hankkeissa, joissa eriväriset ja eri tavoin rodullistetut ihmiset tekevät yhteistyötä, myös valkoihoisten kanssa. Artikkelissa esitetään kirjan kenties selkein määrittelmä rasismille Ibram X. Kendiin ja Angela Sainiin viitaten: ”Mitä muuta rasismi on kuin sosiaalinen, kulttuurinen ja poliittinen prosessi, jossa – tahallaan tai tahattomasti – tietyt ihmisryhmät määritellään alempiarvoiseksi rodun perusteella” (s. 123).

Viides tieteellinen artikkeli (Minna

Seikkula & Pauline Hortelano) käsittelee arjen rasismia esimerkiksi holhoavina asenteina, mikroaggressioina ja positiivisena rasismina erityisesti monikulttuurisuustyöntekijöiden kokemana ja antirasismiaktivistien näkemyksissä. Kuudes artikkeli (Daria Krivonos) kuvailee venäläisten maahanmuuttajien kokemaa rasismia erityisesti työelämässä. Seitsemäs tieteellinen artikkeli (Markus Himanen) pureutuu etniseen ja rodulliseen syrjintään poliisitoiminnassa, kun taas kahdeksannessa (Aminkeng A. Alemanji) käsitellään suomalaiskoulujen rasistisia käytäntöjä ja sitä, kuinka rasisminvastaista pedagogiikkaa tulisi harjoittaa Suomessa. Kirjan viimeinen tieteellinen artikkeli (Faith Mkvesha & Sasha Huber) käsittelee taideaktivismia ja rasisminvastaisuutta.

Kirjan kirjoittajat ovat selvästi ammattilaisia omalla alallaan. Rodullistamisen ja rasismin teoreettinen käsittely tosin vaatii lukijalta pinnistelyä. Kuten *Kulttuuritoimitus.fi*:n muutoin positiivisessa arviossa todetaan, kirjassa käydään keskustelua ”termein, joista harva aukeaa ilman sanakirjaa”, mikä saattaa saada ihmiset epäilemään keskusteluun osallistumista (Liljedahl 2021; ks. myös Juhola 2021). Huomasin itsenkin useassa kohtaa kysyväni ”Mitä tämä tarkoittaa käytännössä?”, ”Mihin tämä perustuu?” tai ”Voiko noin vain väittää?”.

Kirjassa rotu näyttäytyy implisiittisenä ilmiönä, mutta poikkeuksellisen vahvana tulkintakehyksenä. Vaikka kansallisuudet, sosiaaliluokat, kielet, kulttuurit ja etnisyydet eivät ole rotuja eikä niitä sel-laisiksi juuri arkikeskustelussa kutsuta, ne nähdään kirjassa esimerkkeinä rodullistamisesta. Myös eri ”etnisten ja rodullistettujen ryhmien” väliset terveyserot (s. 57) tai suomen tai ruotsin kieltä taitamattomien maahanmuuttajien alhainen työllisyys (s. 168), nähdään rakenteellisena rasismina. Ihonväritään vaaleat ihmiset ovat ja toisinaan eivät ole ”valkoiseksi rodullistettuja” riippuen heidän asemastaan. Usein epäselväksi jää, kuka ihmisiä itse asiassa rodullistaa: valkoiset, ei-valkoiset vai kirjan kirjoittajat? Vai kaikki edellä mainitut, itseään ja toisiaan? Olisinkin kaivannut kirjalta hieman vahvempaa rodullistamisen operationalisointia ja empiiristä todentamista. Sen lisäksi – what aboutisiminkin uhalla – olisin kysynyt, voisivatko muutkin kuin valkoiseksi rodullistetut olla kolonialisteja tai toteuttaa rasistisia käytäntöjä (ks. myös Ogbeide 2021).

Vaikka rasismi on yhteiskunnallinen ongelma niin maailmalla kuin Suomesakin (ks. esim. UNHCR 2020; Ahmad 2019), näen problemaattiseksi sen, että kirjassa käytetään rotuterminologiaa, koska vaarana on, että tutkijat itse tule-

vat ylläpitäneeksi ajatusta rodusta. Arvelenkin angloamerikkalaisen tieteellisen keskustelun vaikuttaneen rotuterminologian käyttöön myös suomenkielisessä kriittisessä rasismin tutkimuksessa. Esimerkiksi Britanniassa ja Yhdysvalloissa termillä ”race” ei ole samanlaisia rasistisia konnotaatioita kuin suomessa, mutta suomen arkikielessä ”rotu” on vanhentunut ja liittyy selkeämmin populaatioita vertailevaan hierarkisointiin. Kirjan tekijät tiedostavatkin rotukäsitteistöönä kohdistuvan kritiikin, mutta lähtevät siitä, että ”rodullistamisesta ja rasimista on vaikea puhua, jos rodun käsitettä ei nimetä” (s. 55). Kirjoittajat myös vieroksuvat arkikeskustelussa ja kulttuurien tutkimuksessa rodun korvannutta etnisyyden käsitettä, koska se ei ole poistanut rasismia, vaan ”on osaltaan vaikeuttanut rodullistetusta eriarvoisuudesta ja hierarkoista puhumista”. En ole itse vakuuttunut näistä perusteluista.

Kirjassa esitellään, kuinka valkoista (tai länsimaista, eurooppalaista) kolonisaatiota voi vastustaa dekolonisaatiolla, tietynlaisella ajattelun ”nyrjäyttämislä”, mikä on tervetullutta – ja myös tieteellisen ajattelun perinteinen tehtävä. Kirjan kantavana teemana se on kiitettävä. Kirjassa ”dekolonisaatio edellyttää alkuperäiskansojen näkökulmien ja alkuperäiskansojen alueiden siirtämistä tiedon tuotannon ja yhteiskunnallisen

ajattelun ytimeen” (s. 67), mikä on mielestäni ajattelun rikkauden kannalta erinomainen ajatus. Ja kun marginalisoidut ihmisryhmät eivät ole saaneet aiemmin ääntään kuuluviin, on vain reilua, että äänet tulevat nyt paremmin kuuluviin. Kirjan toimittajat kirjoittavat artikkelissaan, että dekoloniaalisuus ei ainoastaan keskity rakenteiden kritiikkiin ”vaan ehdottaa niille vaihtoehtoja” (s. 50). Se etsii ja muotoilee ”olemisen tapoja, joita ei määrittäisi koloniaali valta” (s. 65). Vaikka jo itse kritiikkikin on erittäin tärkeää, odotin innolla jonkinlaisia konkreettisia vaihtoehtoja ”valkoisen” tiedon, vallan, politiikan ja yhteiskuntajärjestyksen tilalle, mutta niitä ei kirjassa valitettavasti esitetty. Kiinnostavaa olisi myös ollut tietää, millä tavalla valkoinen kolonialismi eroaa ei-valkoisesta kolonialismista. Hieman enemmän kirja olisi voinut ”nyrjäyttää” myös omaa ajatteluaan. Joka tapauksessa *Rasismi, valta ja vastarinta* on kauan odotettu teos, joka kiteyttää hyvin rasisminvastaisen tutkimuksen pääteemoja ja herättää tärkeää keskustelua.

LÄHTEET

Ahmad, Akhlaq (2019) When the name matters: An experimental investigation of ethnic discrimination in the Finnish labor market. *Sociological Inquiry* 90(3), 468–496.

Juhola, Esko (2021) Valkoisen hegemonian jäljillä – artikkelikokoelma lähestyy rasismia Suomessa monesta näkökulmasta. *Voima* 27.5.2021. <https://voima.fi/arvio/valkoisen-hegemonian-jaljilla-artikkelikokoelma-lahestyy-rasismia-suomessa-monesta-nakokulmasta> (Tarkistettu toukokuussa 2022)

Liljedahl, Tommi (2021) Luulin toimivani avarakatseisesti, kunnes luin rasismia ja vallan rakenteista. *Kulttuuritoimitus.fi* 3.10.2021. <https://kulttuuritoimitus.fi/artikkelit-kolumnit/kolumnit-ja-esseet/luulin-toimivani-avarakatseisesti-kunnes-luin-rasismia-ja-vallan-rakenteista> (Tarkistettu toukokuussa 2022)

Ogbeide, Efe (2021) Tiedon dekolonisointia ja kokemuseräistä tietoa. *Terra* 133(3), 166–167.

UNHCR 2020. *Guidance on Racism and Xenophobia*. Geneve: UNHCR.

Jukka Jouhki

Kirjoittaja on orientalismista ja oksidentalismista väitellyt kulttuuriantropologi ja etnologian dosentti. Tutkimustyössään hän on kiinnostunut kulttuureista, yhteisöistä, kollektiivisista identiteeteistä sekä ihmis- ja maailmankuvista. Jouhki on Suomen Antropologisen Seuran puheenjohtaja, ja hän vetää länsimaisuuden tutkimiseen keskittyvää The West Network -tutkijaverkostoa.